

Н. А. Тарабріна. Комунікативні невдачі та основні принципи їх класифікації

Н. А. Тарабріна

викладач

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Комунікативні невдачі та основні принципи їх класифікації

Комунікативна невдача (КН) – це збій у спілкуванні через повне або часткове нерозуміння комунікативними партнерами мовленнєвого повідомлення. Над проблемою комунікативних невдач працювали такі вчені, як П. Коен, Б. Грош, М. Рінгл, Б. Брюс (аналіз комунікативних невдач у сфері наукового інтелекту) [1], Б.А. Гудман (огляд комунікативних невдач, пов'язаних з ідентифікацією референта) [2], Б.Ю. Городецький (згрупування комунікативних невдач за їх джерелами та наслідками) [1], О.А. Земська (класифікація комунікативних невдач на матеріалі російської мови) [3]. Значну увагу лінгвістів привертають проблеми дослідження мовлення, комунікативних актів, міжособистісного та міжкультурного спілкування індивідів.

Перші класифікації були запропоновані вченими, які працювали в сфері наукового інтелекту (П. Коен, Б. Грош, М. Рінгл). Центральне питання, яке вирішувалось у даних концепціях, зводилось до вирішення проблеми ідентифікації референта.

П. Коен дає ретельний аналіз прагматичного аспекту референції і впливу на неї різних форм спілкування (по телефону, особисто і т. п.), відмічаючи, що краще розглядати ідентифікацію референта окремо від усього процесу розуміння мовного повідомлення. П. Коен наводить докази того, що мовець навмисно намагається забезпечити можливість ідентифікації референта, і вважає її окремим кроком при плануванні комунікації [2: 215].

Новий, обмежувальний елемент у схеми референції вносить Б. Грош. Вона вводить поняття фокуса уваги, який допомагає приймати рішення, тому що обмежується простір пошуку. Б. Грош показала, що зовнішні умови протікання діалогу і загальний контекст попередньої ситуації спілкування становлять

частину фокуса, який використовується для розуміння означених груп [2: 216].

М. Рінгл та Б. Брюс виділили дві основні групи КН, а також описали методи їх подолання. Вони розрізняють:

1. Невдачі на рівні входу сприйняття, які виникають при невірній інтерпретації слухачем окремого слова та при помилковому виборі референта. Такі невдачі мають локальний характер і не заважають розумінню загального контексту спілкування.

2. Невдачі на рівні моделі виникають, коли слухач не може включити інформацію, яку отримав у систему своїх уявлень, як це замислив мовець. Подібні збої трапляються, коли слухач не володіє достатніми знаннями або робить інший тематичний акцент, ніж планує мовець, чи не може зробити певні висновки з повідомлення [2: 218].

Ті збої в процесі комунікації, які пов'язані з діяльністю мовця і виникають з його вини, О. В. Кукушкіна називає мовленнєвими невдачами [4: 4]. Проте, не всі порушення, які трапляються у процесі комунікації, є результатом слабких знань про відмінності між мовними одиницями і умовами їх використання. Приймаючи до уваги постулати Г. П. Грайса, можна виділити такі типи комунікативних невдач:

- 1) КН, викликані порушенням постулату інформативності.
- 2) КН, викликані порушенням постулату способу вираження.
- 3) КН, викликані порушенням постулату якості.

Отже, оскільки сутність мовленнєвого спілкування полягає в передачі адресатом певної інформації, знань, досвіду, то в процесі комунікації, як двосторонньому процесі, треба підходити до породження мовлення і його сприйняття. Володіючи певною інформацією, мовець підбирає необхідні мовні засоби, щоб якомога ефективніше передати її слухачу. Залежно від того, наскільки сумлінно мовець підійде до організації комунікативного процесу, а слухач додасть зусиль для адекватного сприйняття інформації, можна говорити про сутність успішності процесу спілкування. Слід відмітити, що правильність комунікації не завжди є достатнім гарантом її успішності. Функціонування всіх видів знань, як єдиного цілого у адресата й адресанта в процесі спілкування, виступає одним із чинників, що сприяє успішності комунікативного акту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Городецкий Б. Ю., Кобозева И. М., Сабурова И. П. К типологии коммуникативных неудач // Диалогическое взаимодействие и представление знаний. – Новосибирск: АН СССР Сибирское отделение ВЦ, 1985. – 254 с.
2. Гудман Б. А. Идентификация референта и связанные с ней коммуникативные неудачи // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Энергия, 1989. – Вып. 24. Компьютерная лингвистика. – 258 с.
3. Земская Е. А. К построению типологии коммуникативных неудач // Русский язык в его функционировании. Коммуникативно-прагматический аспект. – М.: Наука, 1993. – 354 с.
4. Кукушкина О. В. Основные типы речевых неудач в русских письменных текстах. – М.: Диалог – МГУ, 1998. – 288 с.